

NEROVNOST RODIČOV PRED ZÁKONOM

BRONISLAVA PAVELKOVÁ

Právnická fakulta, Masarykovy Univerzity, Česká Republika

Abstract in original language

Príspevok rozoberá najmä problematiku vydávania cestovných dokladov dieťaťu v situácii, keď bolo dieťa zverené do výchovy jedného z jeho rodičov a nerovnosť rodičov v takejto situácii.

Key words in original language

výchova, dieťa, cestovný pas

Abstract

The paper focuses on the problems connected with issuing passport for the child in a situation when the custody of the child was awarded to one of his or her parents and inequality of parents in such situation.

Key words

custody, child, passport

Rodičia sú pri výkone svojich rodičovských práv a povinností zásadne rovnoprávni. Aj táto zásada rodinného práva sa však vyvíjala len postupne od moci otcovskej až po súčasné chápanie. Dokonca ešte v roku 1959 v Deklarácii práv dieťaťa nebola chápaná rovnako explicitne ako dnes, keď jej článok 6 znel: „Plný a harmonický rozvoj osobnosti dieťaťa vyžaduje lásku a porozumenie. Všade kde je to možné, má dieťa vyrastať obklopené starostlivosťou a zodpovednosťou svojich rodičov a vždy v ovzduší lásky a mravnej a hmotnej istoty, s výnimkou mimoriadnych okolností sa dieťa útleho veku nemá odlúčiť od matky.¹“ Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989 už podobné ustanovenie neobsahoval a zásadne stavia oboch rodičov na rovnakú pozíciu. Dokonca to vyjadril ako povinnosť aj výslovne v ustanovení čl. 18 bod 1² a v čl. 14 bod 2³.

¹ The child, for the full and harmonious development of his personality, needs love and understanding. He shall, wherever possible, grow up in the care and under the responsibility of his parents, and, in any case, in an atmosphere of affection and of moral and material security; a child of tender years shall not, save in exceptional circumstances, be separated from his mother.

² „obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Rodičia alebo v zodpovedajúcich prípadoch zákonní zástupcovia majú prvotnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa“

³ „obaja rodičia sú oprávnení a povinní usmerňovať dieťa pri výkone jeho práva spôsobom, ktorý zodpovedá jeho rozvíjajúcim sa schopnostiam“

V slovenskom rodinnom práve je uplatňovanie tejto zásady evidentné aj v nadväznosti na zmeny, ktoré do právneho poriadku priniesol zákon o rodine č. 36/2005 Z. z. (oproti zákonu č. 94/1963 Zb.)⁴

Je zrejmé, že žiadny rodič nemôže byť v otázke zastupovania svojho dieťaťa alebo správy jeho majetku voči druhému rodičovi zvýhodňovaný, okrem prípadu, ak tento nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu alebo mu bolo právoplatným rozhodnutím súdu zasiahnuté do výkonu rodičovských práv a povinností (pozastavením, obmedzením, pozbavením). Slovenská republika z rovnakej koncepcie vychádza už 50 rokov, keď napríklad aj spomínaný zákon č. 94/1963 Zb. vo svojom ustanovení § 37 vychádzal z rovného postavenia rodičov pri zastupovaní a správe majetku dieťaťa⁵. Práve z tohto dôvodu bola slovenská (aj česká) právna úprava veľmi progresívna v porovnaní s mnohými európskymi právnymi úpravami výkonu rodičovských práv a povinností rodičov, ktorí spolu nežijú. Prejavilo sa to najmä po prijatí Odporúčania výboru ministrov RE č. 4/1984 o rodičovskej zodpovednosti, v ktorom bolo členským štátom Rady Európy odporúčané urobiť opatrenia, smerujúce k zrovnoprávneniu postavenia rodičov aj po rozdelení rodiny. Mnohé štáty totiž uvedenú problematiku riešili tak, že pokiaľ bolo dieťa zverené do starostlivosti (custody) jedného z rodičov, druhý rodič väčšinu svojich rodičovských práv strácal. Už v roku 1984 bolo na medzinárodnej úrovni akceptované, že takáto právna úprava nie je záujmom dieťaťa a tento názor sa postupne pretavil do takmer všetkých právnych poriadkov. Slovenská republika – pokiaľ sa týka rodinnoprávnej úpravy – nemala v tomto smere žiadny záväzok voči uvedenému odporúčaniu.

Avšak prakticky určité podlžnosti vykazujeme. Častokrát nielen laická verejnosť, ale aj subjekty, zúčastňujúce sa na výchove dieťaťa

⁴ podľa predchádzajúceho zákona súd deti výrokom rozsudku zveroval do „výchovy“ jedného rodiča. Následne len právna veda a teória vysvetľovali rozdiel v chápaní pojmu výchova v jednotlivých ustanoveniach. Niekedy sa „výchova“ vykladala v užšom zmysle (na úrovni dnešnej osobnej starostlivosti) a niekedy v širšom zmysle (ako dnes výchova). Tieto nejasnosti už zákon č. 36/2005 Z. z. vyriešil, keď presne verbálne vyjadril, kedy ide o výchovu a kedy len o osobnú starostlivosť. Právo vychovávať majú obaja rodičia aj v prípade, ak je dieťa zverené do osobnej starostlivosti jedného z rodičov. Preto neobstojí výrok rozsudku (ktorý sa ešte stále v praxi niektorých súdov používa), že „dieťa sa zveruje do osobnej starostlivosti matke, ktorá ho bude vychovávať a zabezpečovať jeho výživu. Vychovávať dieťa zverené do osobnej starostlivosti musí aj otec, pretože okrem, že ide o jeho právo, ide aj o jeho povinnosť a touto formuláciou mu súd jeho ústavné právo obmedzil.

⁵ Radimský, J., Radvanová, S. a kol.: Zákon o rodině. Komentář. PANORAMA : Praha, 1989, str. 142: „Pokud má dítě oba rodiče, kteří jsou způsobilí být nositeli rodičovských práv (a nebyli ve výkonu těchto práv omezeni či jich pozbaveni), jsou též oba rovnocennými zákonnými zástupci svého dítěte. Každý z rodičů může dítě zastupovat samostatně, není zapotřebí, aby vystupovali jako zástupci společně.

(školské, predškolské zariadenia), dokonca orgány sociálnoprávnej ochrany detí, právnici a niektoré štátne orgány, vrátane súdov, fakticky pri zastupovaní zvyhodňujú rodiča, ktorému je dieťa zverené do osobnej starostlivosti. Akceptujú napríklad jeho zákaz informovať druhého rodiča o školských výsledkoch dieťaťa, jeho prospechu a správaní; zákaz navštevovať dieťa v škole; jeho svojvoľné rozhodnutie o mieste pobytu dieťaťa; alebo jeho svojvoľné rozhodovanie o tom, kedy a či vôbec strávi dieťa čas s druhým rodičom (ak nie je upravený súdom na konkrétne termíny alebo je upravený ako neobmedzený) alebo kedy a kde. Takýto výkon rodičovských práv preferenčným rodičom je výsledkom nesprávnej aplikácie zákona, odporuje Ústave i Dohovoru o právach dieťaťa. Samozrejme odporuje aj zákonu o rodine a jeho chápaniu inštitútu rodičovských práv a povinností.

Rozhodnutie o zverení do osobnej starostlivosti totiž neznamená nič iné, len určenie rodiča, ktorý bude vo väčšej miere zabezpečovať osobnú starostlivosť o dieťa. Pri výklade obsahu povinnosti „zabezpečovať osobnú starostlivosť o dieťa“ sa treba oprieť o výklad aj iných ustanovení, než len zákona o rodine. V prvom rade je nevyhnutné pochopiť rozdiel medzi pojmi „výchova“ a „osobná starostlivosť“. Dôsledne ich oddelil zákon o rodine, účinný od roku 2005. Dovtedy k podobnému členeniu prispievala právna teória len výkladom. Osobnou starostlivosťou sa chápe starostlivosť, aká sa dieťaťu spravidla venuje v rodine. Ide o celý komplex činností, ktoré súvisia so životom dieťaťa a môžu ju zabezpečovať dokonca aj osoby, ktoré nie sú zákonnými zástupcami dieťaťa (náhradný rodič). Obsah osobnej starostlivosti sa mení v závislosti na veku dieťaťa, okrem nevyhnutných činností, ako je strava či ošatenie sem patrí napríklad aj zabezpečenie bežnej lekárskej starostlivosti, u dieťaťa vo veku základnej školskej dochádzky pristupuje starostlivosť o školské záležitosti a dohľad nad jej riadnym plnením, ako aj zaistením mimoškolských aktivít dieťaťa.⁶

Výchova dieťaťa je starostlivosť o dieťa v širšom slova zmysle. Je to právo a zároveň povinnosť každého rodiča, preto nemôže byť do nej zasahované a nemôže byť obmedzovaná inak, ako len rozhodnutím súdu a na základe zákona. K striktnému dodržiavaniu týchto zásad je Slovenská republika zaviazaná viacerými medzinárodnými dohovormi, z oblasti ochrany práv maloletých v prvom rade Dohovorom o právach dieťaťa⁷. V tomto dohovore je jednoznačne stanovené, že v určitých nevyhnutných prípadoch, ak je to pre dieťa potrebné, môže súd rozhodnúť v súlade s platným právom a v príslušnom konaní o tom, že dieťa bude žiť oddelene od rodičov, resp. od niektorého z nich. Toto ustanovenie zasahuje do práva dieťaťa žiť so svojimi rodičmi. Zásadne ale neoprávňuje žiadny štátny

⁶ Arnoldová, M.: Pojem výchova v rodinnom práve. *Justičná revue*, č. 1, ročník 1990, str. 16 a nasl.

⁷ oznámenie č. 104/1991 Zb.

orgán a už vôbec nie fyzickú osobu (napríklad druhého rodiča), aby v rukách jedného rodiča koncentroval celú zodpovednosť za výchovu dieťaťa a tento mohol o veciach dieťaťa rozhodovať výlučne sám, bez účasti druhého rodiča. Práve naopak – už citovaný Dohovor o právach dieťaťa uznal zásadu, že obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Rodičia alebo v zodpovedajúcich prípadoch zákonní zástupcovia majú prvotnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa (čl. 18 bod 1) a obaja ako rodičia sú oprávnení a povinní usmerňovať dieťa pri výkone jeho práva spôsobom, ktorý zodpovedá jeho rozvíjajúcim sa schopnostiam (čl. 14 bod 2). Zasiahnúť do práva výchovy môže súd len vtedy, ak by sa jeho výkonom porušoval jej základný zmysel – záujem dieťaťa (čl. 18 bod 1 posledná veta). Tento je totiž určujúcim hľadiskom pri akejkoľvek činnosti, týkajúcej sa detí (čl. 3 bod 1).

V tejto súvislosti je namieste prehodenie, či je v súlade s ústavou právna úprava podávania žiadosti o vydanie cestovného dokladu a vydávania cestovných dokladov občanom mladším ako 18 rokov podľa zákona č. 647/2007 Z. z. V zmysle ust. § 21 cit. zákona sa pri podávaní žiadosti a vydávaní cestovných dokladov dieťaťu, ktorého rodičia spolu nežijú, rozlišujú 3 postupy v závislosti na veku dieťaťa:

Pri dieťati, mladšom ako 5 rokov sa toto dieťa zapíše do cestovného dokladu rodiča po predložení osvedčeného písomného súhlasu toho rodiča, ktorému bolo zverené do výchovy (ods. 2)⁸. Dokonca ak už bolo zapísané v pase druhého rodiča a následne súd rozhodol o zverení dieťaťa, potom môže ten rodič, ktorému bolo dieťa zverené, požiadať o zrušenie jeho zápisu v cestovnom doklade druhého rodiča. Orgán, ktorý cestovný pas vydal, je povinný žiadosti o zrušenie zápisu vyhovieť (ods. 4)⁹. V tomto prípade (výmazu dieťaťa z pasu) musí už

⁸ § 21 Spoločné ustanovenia k postupu pri vydávaní cestovného dokladu občanom mladším ako 18 rokov a pri zapísaní do cestovného dokladu rodiča:

(2) Ak je občan mladší ako päť rokov na základe rozhodnutia príslušného orgánu zverení do výchovy jednému z rodičov, zapíše sa do cestovného dokladu druhého rodiča po predložení osvedčeného písomného súhlasu toho rodiča, ktorému bol zverení do výchovy.

⁹ (4) Ak je občan mladší ako päť rokov po zapísaní do cestovného dokladu rodiča na základe rozhodnutia príslušného orgánu zverení do výchovy jednému z rodičov alebo príslušný orgán zmenil rozhodnutie o zverení občana mladšieho ako päť rokov do výchovy, môže rodič, ktorému je občan mladší ako päť rokov zverení do výchovy, po nadobudnutí právoplatnosti tohto rozhodnutia požiadať orgán, ktorý cestovný doklad vydal, o zrušenie jeho zápisu v cestovnom doklade druhého rodiča. O zrušenie zápisu občana mladšieho ako päť rokov

v cestovnom doklade rodiča môže požiadať aj iná osoba než rodič, ak je občan mladší ako päť rokov na základe právoplatného rozhodnutia súdu zverení do jej výchovy. Orgán, ktorý cestovný doklad vydal, je povinný žiadosti o zrušenie zápisu vyhovieť.

existovať právoplatné rozhodnutie súdu a nestačí rozhodnutie o predbežnom opatrení, ktoré je vykonateľné ako uznesenie predbežne momentom doručenia a to aj v prípade, ak bolo proti nemu podané odvolanie. Ak ale predbežné opatrenie nadobudne právoplatnosť, potom spĺňa podmienky, ustanovené § 21 ods. 4 cit. zákona, pretože tento nešpecifikuje, či „zverením do výchovy právoplatným rozhodnutím“ má na mysli právoplatné rozhodnutie predbežného charakteru alebo právoplatné rozhodnutie vo veci samej. Rozhodne však v oboch prípadoch zákon diskriminuje rodiča, ktorému nebolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti, nakoľko tento nemá možnosť nielenže si dať dieťa zapísať do svojho pasu alebo mu dať vystaviť nový pas, ale dokonca ani mať ho naďalej zapísané v pase, ak sa tak rozhodne druhý rodič. Takýto zásah nie je už len otázkou práva zastupovať dieťa v budúcnosti, ale zasahuje do základných ľudských práv a slobôd, keď odoberá práva, nadobudnuté v minulosti. Porušuje článok 14 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý má určujúci charakter vo vzťahu k všetkým ostatným článkom Dohovoru a zakotvuje zákaz diskriminácie. Neexistuje právne obhájitelný dôvod ani na to, aby jeden z rovnoprávných rodičov rozhodoval výlučne sám o tom, či dieťa bude mať pas alebo nie a teda či môže alebo nemôže s druhým rodičom vycestovať do zahraničia.

Pri dieťati vo veku 5 – 15 rokov (ods. 3¹⁰) zákon ustanovuje, že „ak (už) je občan mladší ako 15 rokov na základe rozhodnutia príslušného orgánu zverený do výchovy jednému z rodičov, žiadosť za tohto občana podáva rodič, ktorému je zverený do výchovy¹¹; druhý rodič podáva žiadosť len s osvedčeným písomným súhlasom tohto rodiča“. Podobne ods. 5 rieši otázku vydania cestovného dokladu nasledovne: „Ak je občan mladší ako 18 rokov až do nadobudnutia spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu na základe rozhodnutia príslušného orgánu zverený do výchovy jednému z rodičov, orgán príslušný na vydanie cestovného dokladu ho vydá po predložení osvedčeného písomného súhlasu s vydaním cestovného dokladu toho rodiča, ktorému je zverený do výchovy“.

¹⁰ (3) Ak je občan mladší ako 15 rokov na základe rozhodnutia príslušného orgánu zverený do výchovy jednému

z rodičov, žiadosť za tohto občana podáva rodič, ktorému je zverený do výchovy; druhý rodič podáva žiadosť len s osvedčeným písomným súhlasom tohto rodiča.

¹¹ zákon o rodine neumožňuje vydať rozhodnutie, ktorým by bolo dieťa zverené do „výchovy“ len jednému rodiča. Hovorí len o zverení do „osobnej starostlivosti“ a prípadne o zásahoch do výkonu rodičovských práv a povinností (ust. § 38 ZOR), ktorými by na základe zákonom ustanovených dôvodov bolo možné druhému rodičovi jeho ústavné právo vychovávať svoje dieťa obmedziť, pozbaviť ho tohto výkonu alebo mu ho pozastaviť. Aj tak by však šlo len o právo „výchovy“, nie o právo „zastupovať“, čo je úplne osobitná zložka rodičovských práv a povinností (viď vysvetlivky v úvode kapitoly o zastupovaní maloletého dieťaťa)

Pri dieťati vo veku od 15 – 18 rokov tiež právna úprava citovaného zákona zakotvuje rozdielne právo zastupovať spoločné dieťa rodičom, o výkone rodičovských práv a povinností už rozhodoval súd. Menovite v odseku 1¹² určuje, že rodič, ktorému je občan mladší ako 18 rokov zverený na základe rozhodnutia súdu do výchovy, môže vysloviť nesúhlas s tým, aby záležitosti, týkajúce sa cestovného dokladu za zverené dieťa vybavoval druhý rodič. Túto skutočnosť je povinný oznámiť orgánu, príslušnému na vydanie cestovného dokladu (ods. 1).

Z uvedenej právnej úpravy je zrejмый rozpor s Ústavou garantovaným právom každého rodiča svoje dieťa vychovávať, pričom toto právo je zároveň aj jeho povinnosťou. Za jej riadne neplnenie môže byť rodič sankcionovaný – v rodinnom práve až úplným pozbavením výkonu rodičovských práv. Pre riadny výkon práva výchovy rodič potrebuje mať právo rozhodovať o dieťati a právo zastupovať ho, inak sú mu kladené štátom prekážky vo výkone práv, na ktoré je povinný. Rodič, ktorému nebolo zasiahnuté do výkonu rodičovských práv a povinností a ktorý napriek tomu nemôže samostatne vybaviť pas pre svoje dieťa, je tak obmedzovaný nielen vo výkone práva dieťa zastupovať, ale aj vo výkone práva vychovávať ho. Jeho výchovné pôsobenie musí byť limitované štátnymi hranicami. Na takéto zasahovanie nemá vnútroštátny právny poriadok oprávnenie, nakoľko medzinárodné dohovory, ale aj európska judikatúra považujú za základný zmysel a účel rodinného života výchovu detí, ktorej predpokladom je riadny výkon rodičovských práv, ktoré len výnimočne v záujme zabezpečenia riadnej výchovy detí môžu byť obmedzené.¹³ Pri riadnom výkone rodičovských práv obomi rodičmi nie je splnený základný predpoklad pre takéto paušálne obmedzenie priamo zákonom – neobstojí totiž odôvodnenie, že ide o výnimočné opatrenie v záujme zabezpečenia riadnej výchovy detí. Len v roku 2010 bolo v Slovenskej republike v poručenskom konaní zverených do výchovy jedného z rodičov 12.824 detí (spolu súdy v tomto roku rozhodovali o zverení dieťaťa v 12.938 prípadoch, v 114 z toho nariadili striedavú starostlivosť)¹⁴. Zároveň v tom istom roku súdy rozviedli 7.627 manželstiev s maloletými deťmi. Je vylúčené, aby bolo za výnimočné

¹² (1) Ak rodič, ktorému je občan mladší ako 18 rokov až do nadobudnutia spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu na základe rozhodnutia súdu zverený do výchovy, nesúhlasí s tým, aby záležitosti týkajúce sa cestovného dokladu za zverené dieťa vybavoval druhý rodič, je povinný oznámiť túto skutočnosť orgánu príslušnému na vydanie cestovného dokladu. Obdobne sa postupuje aj vtedy, ak bol občan mladší ako 18 rokov až do nadobudnutia spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu zverený do *výchovy* inej osoby než rodiča.

¹³ Svák, J.: Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv), II. rozšírené vydanie, Bratislava : EUROKÓDEX, 2006 str. 650

¹⁴ <http://www.justice.gov.sk/stat/roc/11/index.htm> (štatistiky Ministerstva spravodlivosti SR)

opatrenie považované opatrenie, dotýkajúce sa ročne počtu viac než 20.000 maloletých detí.

Citované ustanovenie § 21 zákona č. 647/2007 Z. z. a teda najmä na neho nadväzujúca prax orgánov štátnej správy je tiež v rozpore s článkom 14 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý zakazuje akúkoľvek diskrimináciu a je najčastejšie aplikovaným článkom v judikatúre európskych orgánov ochrany práv¹⁵. Hoci sú rodičia v zmysle zákona o rodine zásadne rovnoprávni v povinnostiach vo vzťahu k výchove dieťaťa, predsa nemajú vytvorené rovnaké podmienky pre plnenie týchto povinností. Preferenčný rodič môže výrazným spôsobom eliminovať výchovné možnosti druhého rodiča, ak sa rozhodne dieťaťu pas vôbec nedať urobiť, resp. nevydať tento pas druhému rodičovi. Za takéhoto právneho stavu sa výchovné pôsobenie jedného rodiča stáva závislým na názore druhého rodiča, pričom v zmysle Ústavy a v zmysle zákona o rodine sú obaja rovnoprávni. Cestovanie do zahraničia je v súčasnosti bežnou súčasťou života, predstavuje možnosť pozitívneho zážitku, zvýšenia kvalitatívnej hodnoty života a to po stránke spoločenskej, kultúrnej, vzdelanostnej a inej. Na druhej strane hrozba únosu dieťaťa do cudziny už v súčasnosti nepredstavuje extrémne a reálne ohrozenie, keďže sa do pátrania po deťoch zapájajú pomerne promptne aj medzinárodné policajné orgány (INTERPOL) a veľa štátov je signatárom Dohovoru o medzinárodnoprávných aspektoch únosov detí do cudziny, takže uznávajú a akceptujú zásady pre návrat dieťaťa do miesta jeho obvyklého pobytu. V takomto prípade pôjde skôr o výnimku, ktorá neodôvodňuje paušálny protiústavný postoj k výkonu rodičovských práv desiatok tisícov rodičov, ktorým neboli ich maloleté deti zverené do osobnej starostlivosti.

Rozpor s Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd; rozpor s Ústavou SR; s právami dieťaťa, garantovanými Dohovorom o právach dieťaťa; so záväzkami, ktoré nám ako signatárskemu štátu vyplývajú z Dohovoru o právach dieťaťa¹⁶ a nakoniec aj rozpor s ustanoveniami zákona o rodine, týkajúcimi sa rovnosti rodičov pri zákonnom zastúpení ako samostatnej zložke rodičovských práv, do výkonu ktorej je možné zasiahnuť len na základe ust. § 38, je ešte znásobený znením odseku 6 a 7 citovaného § 21 zákona č. 647/2007 Z. z.. Týmito odsekmi zákon rozširuje aplikáciu zásad pre prijímanie žiadostí o vydanie cestovného pasu dieťaťu a zásad pre vydávanie cestovných dokladov, uvedených

¹⁵ Užívanie práv a slobôd priznaných týmto Dohovorom sa musí zabezpečiť bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosti k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.

¹⁶ článok 18 bod 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, vynaložia všetko úsilie na to, aby sa uznala zásada, že obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa...

vyššie, tiež na „deti, o zverení ktorých ešte nebolo súdom právoplatne rozhodnuté“. To znamená, že ešte neexistuje právoplatné súdne rozhodnutie vo veci samej, ktoré by výrokom zverilo osobnú starostlivosť konkrétnemu rodičovi. Napriek tomu odsek 6 vzťahol aplikáciu uvedených zásad v plnom rozsahu aj na prípady, keď súd len predbežne na čas do skončenia konania zveril dieťa do osobnej starostlivosti jedného z rodičov¹⁷. S ohľadom na skutočnosť, že predbežné opatrenia súdy vydávajú prakticky od stola, bez vykonania dokazovania, len na základe skutočností, tvrdých navrhovateľom v žalobe a na prechodný čas, je skutočne na pováženie, že následky takéhoto rozhodnutia majú obmedziť základné práva rodiča – vychovávať svoje dieťa podľa svojho presvedčenia a zastupovať ho. Odsek 7 nakoniec úplne najabsurdnejším spôsobom vzťahuje väčšinu citovaných pravidiel aj na deti, ktorých rodičia nie sú manželia a súd zatiaľ právoplatne výkon ich rodičovských práv a povinností neupravoval¹⁸. Je otázne, ktorého rodiča potom štátny orgán, vydávajúci pasy, posúdi ako preferenčného rodiča a uzná ho za oprávneného podať žiadosť o vydanie cestovného dokladu a vybrať tento cestovný doklad. Bude pritom zrejme postupovať len na základe správnej úvahy¹⁹. V tomto prípade už však bez pochybností ide o neprimeranú diskrimináciu, porušujúcu článok 14 Európskeho dohovoru. Neexistuje dostatočný dôvod na to, aby bola natoľko odlišne posudzovaná právna situácia rodičov, ktorí sú manželia a rodičov, ktorí nie sú manželia. Pokiaľ môže bez obmedzenia vybaviť cestovný doklad pre svoje dieťa rodič, ktorý žije s druhým rodičom dieťaťa v manželstve, potom neobstojí odlišné posudzovanie práv rodiča, ktorý v manželstve nežije. V zásade sa tým porušuje nielen zákaz diskriminácie medzi rodičmi, ale aj zákaz diskriminácie dieťaťa podľa toho, či pochádza z manželstva alebo nie. Podobné rozhodnutia nie sú výnimkou ani v judikatúre štrasburských orgánov ochrany

¹⁷ (6) Postup uvedený v odsekoch 1 až 5 sa primerane vzťahuje aj na prípady, ak bol občan mladší ako 18 rokov

až do nadobudnutia spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu predbežným opatrením príslušného orgánu zverený do výchovy jednému z rodičov alebo inej osobe než rodičovi.

¹⁸ (7) Postup uvedený v odsekoch 1 až 3 a odseku 5 sa primerane vzťahuje aj na prípady, ak rodičia občana mladšieho ako 18 rokov neuzavreli manželstvo a súd právoplatne nerozhodol o jeho zverení do výchovy druhého rodiča.

¹⁹ V praxi sa zrejme realizovala napríklad oznámením Oddelenia dokladov Okresného policajného riaditeľstva Bratislava V na Záporožskej ulici, kde si možno prečítať na nástenke oznam: „Pasy vydávame len matkám“. Nehovorí ani o rodičovi, ktorému je dieťa zverené do osobnej starostlivosti (alebo aspoň nesprávne do výchovy). Hovorí len o matkách, akoby prezumoval, že ide o jediného rodiča, ktorému dieťa môže súd zveriť.

práva, preto nie je ťažké predpokladať výsledok sporu v prípade, ak by bol iniciovaný²⁰.

V zásade možno konštatovať, že slovenské rodinné právo má v oblasti legislatívnej úpravy k rovnému postaveniu rodičov pri výchove dieťaťa správny postoj, samozrejme s výnimkou úpravy, týkajúcej sa podávania žiadostí a vydávania cestovných dokladov pre dieťa (avšak tu ide skôr o verejnoprávnu úpravu). Problémy spôsobuje prax, menovite postoj súdov a osôb, zúčastňujúcich sa na výchove dieťaťa (lekári, školské zariadenia apod.), ktorí tieto „jasné“ ustanovenia zákonov a medzinárodných dohôd nepoznajú alebo vedome nerešpektujú a zvýhodňujú pri výchove rodiča, ktorému boli deti zverené do osobnej starostlivosti, resp. rodiča, ktorý sa o dieťa fakticky stará (preferenčný rodič). Pritom však neberú do úvahy, že rozhodnutie o zverení do osobnej starostlivosti nezasahuje do práva a povinnosti rodiča svoje dieťa vychovávať. Súdby by v rámci svojej preventívnej a výchovnej funkcie mali pôsobiť diametrálne opačne – mali by viesť oboch rodičov k riadnemu plneniu ich povinnosti dieťa vychovávať. Zatiaľ je to väčšinou úplne naopak – vo svojej interpretácii „uberajú“ právo výchovy nepreferenčnému rodičovi, a to aj v prípade, ak tento má o jeho napĺňanie záujem. Pritom ich pôsobenie by malo smerovať k tomu, aby „vnútili“ povinnosť vychovávať aj tomu rodičovi, ktorý o jej napĺňanie záujem nemá. Rodičia majú mať (cítiť a realizovať) spoločnú zodpovednosť za výchovu dieťaťa. Táto v sebe zahŕňa aj právo a povinnosť rozhodovať o dieťati a viesť ho v zhode so svojim filozofickým a náboženským presvedčením. Keďže náš právny poriadok neumožňuje rodičovi „vzdať sa“ dieťaťa ako takého, potom treba rovnako chápať aj nemožnosť „vzdať sa jeho práva výchovy“. Už vôbec nie je správna prax, ktorá toto právo odoberá aj rodičovi, ktorý o výchovu dieťaťa záujem má, chce sa zúčastňovať na rozhodovaní, chce dozeráť na vývoj svojho dieťaťa a vykonávať nad ním dohľad.

Na záver možno teda konštatovať, že v Slovenskej republike zmenu (okrem zákona č. 647/2007 Z. z.) nevyžadujú ustanovenia zákonov. Slovenský právny poriadok naozaj nemá žiadne podlžnosti voči rovnoprávnemu postaveniu rodičov pri výkone rodičovských práv a povinností, pokiaľ vykonávajú tieto práva riadne. Podlžnosti vykazuje vedomie ľudí, bohužiaľ aj súdov a sudcov, podieľajúcich sa na rozhodovaní, čo je však už nad rámec vedeckého charakteru tejto konferencie.

Ďakujem za pozornosť.

²⁰ napr. Sahin c. Nemecko (rozhodnutie z 8.7.2003 – sťažnosť 30943/96) alebo Sommerfeld c. Nemecko (rozhodnutie z 8.7.2003 – sťažnosť č. 31871/96)

Literature:

- Arnoldová, M.: Pojem výchova v rodinnom práve. *Justičná revue*, č. 1, ročník 1990
- Radimský, J., Radvanová, S. a kol.: *Zákon o rodině. Komentář. PANORAMA* : Praha, 1989
- Svák, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*, II. rozšírené vydanie, Bratislava : EUROKÓDEX, 2006

Contact – email

advokat@pavelkova.sk